

Peter Zeihan

KONCEM SVĚTA TO TEPRVE ZAČNE

Kolaps globalizace

argo / dokořán

Peter Zeihan

KONCEM SVĚTA TO TEPRVE ZAČNE

Kolaps globalizace

ARGO / DOKOŘÁN

Peter Zeihan

KONCEM SVĚTA TO TEPRVE ZAČNE

Kolaps globalizace

Copyright © 2022 by Peter Zeihan

Translation © Petr Holčák, 2024

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Z anglického originálu *The End of the World Is Just the Beginning: Mapping the Collapse of Globalization* přeložil Petr Holčák.

Odpovědný redaktor Zdeněk Kárník.

Redakce Klára Soukupová.

Obálka, sazba podle návrhu Pavla Růta

a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydalo v roce 2024 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,
jako svou 1 298. publikaci (439. elektronická).

ISBN 978-80-7675-209-2

OBSAH

Úvod	11
Část I: Konec jedné éry	
Jak to všechno začalo	19
Na scénu vstupuje náhodná supervelmoc	31
A najednou to bylo zcela jinak	40
Příběh našeho světa	45
Dějiny nabírají na rychlosti	49
Jak se naučit žít s deglobalizací	61
Konec světa „více“	66
Zapeklité modely možné budoucnosti	75
Poslední kousky světa „více“	82
Narychlo vložená poznámka autora o Moskvě a o světě	95
Část II: Doprava	
Dlouhá, předlouhá cesta	99
Odpoutání: industrializace dopravy	105
Amerikanizace obchodu	110
Velký rozpad	120
Útočiště v bouři	129
Část III: Finance	
Měny: Neprošlapanou cestou	141
Dobrodružství kapitálu	152
Katastrofa je relativní pojem	164
Konec éry „více“, rekapitulace: demografie a kapitál	167
Přehled úvěrové situace ve světě	171
Jak obejít budoucí finanční krachy	177
Část IV: Energie	
Harpunování pokroku	185
Ropa v poválečném řádu	191
Mapa trhu s ropou: nejnovější vydání	194

Ropa znamená víc než jen ropu	209
Kdo bude mít energii v budoucnu	232
Část V: Průmyslové materiály	
Demontáž historie	237
Základní materiály	245
Materiály pro budoucnost	250
Materiály, které jsou věčné	254
Vzácné materiály	257
Spolehlivé materiály	260
Jak skončí dnešní svět	266
Část VI: Průmyslová výroba	
Jak jsme vytvořili svět, který známe	271
Mapa současného světa průmyslu	280
Mapa průmyslové budoucnosti	293
Jak se bude vyrábět v novém světě	311
Stručně shrnuto	322
Část VII: Zemědělství	
Co je v sázce	325
Geopolitika zranitelnosti	336
Jak se vyhnout nejhoršímu - nebo se s ním smířit	345
Jak zmírnit hladomor	351
Jak se pestrost stravy rozšiřovala a zase zužovala	357
Zemědělství a klimatická změna	365
Jak uživit nový svět	377
Dlouhá cesta třetího jezdce apokalypsy	386
Epilog	387
<i>Poděkování</i>	391
<i>Rejstřík</i>	395

Věnovat někomu tuto knihu mi připadá těžké, protože jsem měl v životě velké štěstí.

Díky rodičům, politikům a mnoha dalším lidem jsem se narodil ve správné době a ve správné zemi, takže jsem vyrůstal v bezpečí.

Jsem dost starý a zároveň i dost mladý na to, abych mohl zkoumat problémy a nové příležitosti v éře přechodu od jaderných hrozeb studené války k technologii 5G.

Měl jsem víc skvělých učitelů, než dokážu spočítat, to ale jen díky tomu, že byli ochotni tuto roli zastávat.

Ve svém oboru jsem jenom díky těm, kdo zde byli přede mnou, a číst budoucnost jsem schopen jen díky otázkám, jež mi pokládají ti, kteří přicházejí po mně.

Bez těch všech by moje práce ani život nebyly možné.

Proto vám děkuji.

Děkuji vám všem.

*Tak takhle končí svět.
Nebouchne to, jen to zakňourá.*

T. S. Eliot, *Dutí lidé*

Ať nám štěstí přeje i dál.

Německé rčení

ÚVOD

Za poslední století a něco jsme zažili smršť pokroku. Od koňských bryček přes osobní vlaky a rodinné automobily až po leteckou dopravu pro každého. Od počítadel přes sčítací stroje a kalkulačky až po chytré telefony. Od železa přes nerezovou ocel a slitiny hliníku s křemíkem po dotykové sklo. Od obilí přes citrusy až k čokoládě v guacamole.

Během té doby všechno v našem světě výrazně zlevnilo. A určitě se i zlepšilo. A zcela rozhodně se všechno *zrychlilo*. V posledních desetiletích pak tempo změn a nových výdobytků ještě akcelerovalo. Za pouhých patnáct let přišlo na trh víc než třicet stále důmyslnějších verzí telefonu iPhone. Pokoušíme se přejít na elektromobilitu desetkrát rychleji, než jsme si osvojovali tradiční spalovací motory. Notebook, na němž tato slova vytukávám, má větší kapacitu paměti, než kolik jí dohromady měly všechny počítače, které ve světě existovaly v 60. letech. Nedávno jsem mohl refinancovat hypotéku na svůj dům při úroku 2,5 procenta. (Úžasně!)

Nejde ale jen o materiály, rychlost a peníze. Podobného zlepšení doznaly i životní podmínky lidí. Během posledních sedmi desetiletí umíralo procentuálně méně lidí ve válkách i při práci a docházelo k nejméně hladomorům a epidemiím od počátku lidských dějin. Z historického hlediska žijeme v až zahanbujícím bohatství a míru. To vše a mnohé další spolu úzce a neoddělitelně souvisí. Jednu prostou skutečnost ale často přehlízíme.

To vše je umělé. Žijeme v dokonalém okamžiku, ten teď ale končí.

Svět několika minulých desetiletí byl ten nejlepší, jaký kdy za našeho života poznáme. Místo dalšího zlevňování, zlepšování a zrychlování nyní rychle přecházíme do světa, který je dražší, horší a pomalejší. Je to proto, že se svět – náš svět – rozpadá.

To ale předbíháme.

Tato kniha je v mnoha ohledech tím nejosobnějším projektem, jaký jsem dosud podnikl. Celá má práce stojí na průsečíku geopolitiky a demografie. Geopolitika studuje zeměpisné faktory historie a politiky a zkoumá všechno kolem nás jako výsledek toho, kde žijeme. Demografie je studium populačních struktur. Teenageři jednají jinak než třicátníci, ti zase jinak než padesátníci a ještě jinak než ti všichni se chovají lidé, jimž je přes sedmdesát. Tato dvě rozdílná témata vzájemně splétám se záměrem předpovědět budoucnost. Mé první tři knihy nebyly o ničem menším než o pádu a vzestupu národů. Bylo to zkoumání „celkového obrazu“ budoucího světa.

V ústředí CIA ale můžete pronést jen určité množství přednášek. Na živobytí si musím vydělávat něčím jiným. Ve svém skutečném zaměstnání jsem jakousi směsí veřejného řečníka a konzultanta (to je módní marketingový termín pro geopolitického стратега).

Když si mě někam pozvou, málokdy si chtějí povídat o budoucnosti Angoly či Uzbekistánu. Jejich potřeby a otázky se týkají spíše budoucnosti země, v níž oni sami žijí, a toho, co budou mít ve svých peněženkách, což bývá zabaleno v sérii ekonomicky zaměřených dotazů na mezinárodní obchod, trhy a přístup na ně. Dělán to, že aplikuji geopolitiku a demografii na jejich problémy. Jejich sny. Jejich obavy. Odlupuji příslušné části svého „celkového obrazu“ a aplikuji je na otázky o poptávce po elektřině na americkém Jihovýchodě, budoucnosti přesného strojírenství ve Wisconsinu, finanční likviditě Jihoafrické republiky, vztazích mezi bezpečností a obchodem v oblastech hraničících s Mexikem, možnostech dopravy na Středozápadě, energetické politice střídajících se amerických administrativ, těžkém průmyslu v Jižní Koreji nebo produkci ovoce ve státě Washington.

Tato kniha pojednává o tom všem a ještě o dalších věcech. Mnoha dalších. Vždy znovu se pomocí spolehlivých nástrojů geopolitiky a demografie pokoušíme předpovídat budoucnost globálních ekonomických struktur či – přesněji řečeno – jejich brzký zánik. Ukážeme si, jak bude vypadat svět těsně za obzorem.

Podstata problému, před nímž všichni právě teď stojíme, spočívá v tom, že z geopolitického a demografického pohledu jsme po většinu posledních pětasedmdesáti let žili v dokonalé historické chvíli.

Na konci druhé světové války Američané vytvořili největší vojenskou alianci v dějinách, aby zadrželi, zkrotili a zatlačili Sovětský svaz. To dobře víme. To nic překvapivého není. Často však zapomínáme, že tato aliance byla jen polovinou plánu. Aby Američané svou novou koalici upevnili, pěstovali rovněž prostředí globální bezpečnosti, v němž kterýkoli jejich partner mohl jít kamkoli a kdykoli, jednat s kýmkoli, jakýmkoli ekonomickým způsobem se podílet na jakémkoli výrobním a dodavatelském řetězci a získávat přístup k jakýmkoli materiálním vstupům – to vše bez nutnosti vojenského doprovodu. Tato obchodní – „máslová“ – strana americké strategie „zbraně a máslo“ vytvořila dnešní režim volného obchodu. Globalizaci.

Globalizace přinesla hospodářský rozvoj a industrializaci poprvé na rozlehlá území naší planety, vedla ke vzniku společností masové spotřeby, k prudkému růstu obchodu a obrovskému technologickému pokroku, jak jej všichni důvěrně známe. A právě to hluboce přeměnilo globální demografii. Masový rozvoj a industrializace prodloužily délku lidského života a zároveň podpořily urbanizaci. Celá desetiletí to znamenalo stále další a další nárůst počtu pracujících a spotřebitelů, lidí, kteří hnali ekonomiku kupředu. Jedním z mnoha důsledků

toho všeho byl nejrychlejší hospodářský růst, jaký kdy lidstvo zažilo. Rekordní růst po řadu desetiletí.

Americký poválečný řád vyvolal všeobecnou změnu poměrů a životních podmínek. Díky změně pravidel hry se ekonomiky transformovaly globálně a na úrovni zemí, ale i místně. Na každém jednotlivém místě. Tato změna poměrů vytvořila svět, jaký dnes známe. Svět vyspělé dopravy a financí, svět dostatku potravin a energie, svět nikdy nekončícího zlepšování a úchvatné rychlosti.

Všechno ale jednou skončí. Nyní stojíme před zásadní změnou poměrů.

Třicet let po konci studené války Američané odcházejí domů. Nikdo jiný přitom nemá vojenské schopnosti zajišťovat globální bezpečnost a tím i bezpečnost globálního obchodu. Američany vedený řád nyní střídá chaos. Globální stárnutí se ale po dosažení dokonalé historické chvíle nezastavilo a pokračuje dál. Globální základna pracovních sil a spotřebitelů odchází masově do důchodu. V naší honbě za urbanizací se nenarodila žádná generace, která by je nahradila.

Od roku 1945 byl svět nejlepší, jaký kdy byl. Byl i nejlepší, jaký kdy bude. Což je poetický způsob, jak říct, že tato éra, tento svět – *náš svět* – stojí před neodvratným zánikem. Dvacátá léta našeho století budou ve znamení hroucení spotřeby, produkce, investic i obchodu takřka všude. Globalizace se rozpadne na kousky. Některé z nich budou regionální. Některé národní. Některé ještě menší. Lidi to přijde drahé. Život se zpomalí. A zejména zhorší. Žádný ekonomický systém, jaký si dovedeme představit, nemůže fungovat v takové budoucnosti, do jaké míříme.

Nastupující úpadek bude přinejmenším nepříjemný. Dojít do dnešního optimálního stavu nám trvalo řadu desetiletí míru. Představovat si, že se na tak nezměrný kolaps budeme schopni snadno nebo rychle adaptovat, vyžaduje nadlidskou dávku optimismu.

To ale neznamená, že nemůžeme nabídnout pár vodítek.

Nejprve je zde cosi, co lze nazvat „geografií úspěchu“. Místo je důležité. Nesmírně. Egypťská města jsou tam, kde jsou, protože jejich poloha mohla využívat z hlediska předprůmyslové éry dokonalou kombinaci vody a ochranného nárazníku v podobě pouště. Podobně i Španělé a Portugalci se v určité době dostali na výsluní nejen proto, že jako první ovládli technologii zaoceánské plavby, ale i díky tomu, že jejich poloha na poloostrově je do jisté míry oddělovala od všeobecných šarvátek zbytku Evropy.

Jakmile do této kombinace vstoupí průmyslové technologie, všechno se mění. Masové uplatnění uhlí, betonu, železnic a betonářské výztuže stojí hodně peněz a jediná místa, která dokázala tyto technologie samostatně financovat, byla ta, která měla k dispozici velké množství splavných vodních cest, schopných generovat kapitál. Německo jich mělo víc než kterákoli jiná země Evropy, což vedlo k jeho nevyhnutelnému vzestupu. Američané jich ale měli víc než kdokoli jiný na světě, což nakonec znamenalo stejně nevyhnutelný pád Německa.

Zadruhé, a to jste si zřejmě již vyvodili sami, geografické faktory úspěchu lze změnit. S vývojem technologií docházelo na seznamech vítězů a poražených k velkým přesunům. Pokroky ve využití vody a větru vytlačily přednosti Egypta do historie a zjednaly prostor pro novou generaci velkých mocností. Průmyslová revoluce pak ze Španělska udělala zapadákov a předznamenala počátek britského impéria. Nadcházející globální rozvrat a populační kolaps bude znamenat víc než jen to, že odkáže celou řadu zemí do světa minulosti. Bude i počátkem vzestupu jiných.

Zatřetí, změny parametrů možného mají vliv víceméně na vše. Náš globalizovaný svět je, ano, globální. Globalizovaný svět má jednu hospodářskou geografii – geografii celku. Takřka každý výrobní či jiný proces, bez ohledu na odvětví nebo zboží, překračuje nejméně jednu státní hranici. Ty složitější jich překračují tisíce. Ve světě, do něhož nyní sestupujeme, je to velmi nemoudré. Deglobalizovaný svět už nemá jedinou ekonomickou geografii – má tisíce různých a oddělených geografii. Z ekonomického hlediska lze říct, že celek byl díky zapojení všech svých částí silnější. Právě z toho jsme čerpali naše bohatství, naše tempo zlepšování a zrychlování. V počínajícím rozpojování budou všechny části slabší.

Začtvrté, Spojené státy přes globální otřesy a úpadek, ale také v mnoha ohledech díky nim, nadcházející spouští do značné míry uniknou. To možná aktivovalo váš detektor nesmyslů. Jak může někdo tvrdit, že Spojené státy si něčím tak bouřlivým jen tak protančí? Co to udělá s jejich stále narůstající ekonomickou nerovností, neustále se třepící sociální strukturou a stále účinnější a sebe-destruktivnější politickou scénou?

Všechny tyto instinktivní pochybnosti chápu. Vyrůstal jsem v době studené války, kdy jsme museli ve škole cvičit, jak se krýt před jaderným útokem. Hýbe mi žlučí, že se do centra diskusí vůbec dostala taková témata jako „bezpečné prostory“ na univerzitách, kde by se nemohly vyskytovat odlišné názory, transgenderové záchodky nebo přínosy očkování, což vše vytlačuje takové otázky jako šíření jaderných zbraní nebo místo Ameriky ve světě. Občas to vypadá, jako by americká politika byla posleповána z náhodných myšlenek čtyřletého dítěte vzešlého z románu socialisty Bernieho Sanderse s ultrapravicovou konspirátorkou Marjorie Taylor Greenovou na srazu motorkářů.

A jak na to odpovědět? Jednoduše – o ně tady nejde. Nikdy o ně nešlo. A „jimi“ nemáme na mysli jen ony do světa vypuštěné pomatence současné americké radikalizované levice a pravice, ale aktéry americké politiky všeobecně. Toto desetiletí není zdaleka prvním obdobím, v němž Spojené státy procházejí úplným přeskupením svého politického systému. Ti z vás, kdo mají ponětí o historii, vědí, že je to už sedmé kolo tohoto procesu. Američané vždy přežili a prosperovali díky tomu, že jejich geografie je oddělovala od ostatních a že jejich demografický profil byl výrazně mladší než ve většině ostatního světa. Díky těmto faktorům

přežijí a budou prosperovat i v budoucnu. Díky silným stránkám Ameriky se mohou její vnitropolitické debaty zaobírat malichernostmi, aniž by to nějak výrazněji podkopalo její sílu.

Možná nejkurióznější na naší nadcházející budoucnosti bude to, že zatímco si Američané budou libovat ve svých malicherných vnitřních sporech, takřka si nevšimnou, že všude jinde svět končí! Světla zablikají a zhasnou. Kožovité drápy hladomoru se zaryjí hluboko a pevně. Přístup ke zdrojům – finančním, surovinovým i lidským –, který určoval moderní svět, přestane fungovat v té míře, aby zajistil přetrvání moderního světa. Všude to bude probíhat trochu jinak, vždy ale bude zjevné, co je za tím – na poslední tři čtvrtě století budeme vzpomínat jako na zlatý věk, který však nepřetrval dostatečně dlouho.

Ústředním bodem této knihy není jen hloubka a šíře změn, které čekají na všechny aspekty všech hospodářských odvětví, díky nimž je náš svět takový, jaký je. Nepůjde jen o to, že historie se zase jednou vrávoravě posune kupředu. Nejde jen o to, jak náš svět skončí. Tím pravým cílem je zmapovat, jak bude všechno na druhé straně nastávajícího přelomu vypadat. Jaké jsou nové parametry možného? Jaká bude nová geografie úspěchu ve světě, který prošel deglobalizací?

Co se bude dít potom?

Konec světa koneckonců začíná právě teď. Bude tedy nejlepší, když začneme právě tady.

Na začátku.